

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: У ПЕРІОД ВСТУПУ У ВНЗ, РОЗВИТКУ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ТА ФОРМУВАННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

MODERN TRENDS IN CHANGING IDENTITY OF THE UKRAINIAN YOUTH IN UKRAINE AND POLAND IN THE CONDITIONS OF STUDYING AT UNIVERSITIES, DEVELOPING FAMILY VALUES AND FORMING RELIGIOUS IDENTITY

У статті проводиться аналіз ідентичності українців, які навчаються у вишах Польщі та України. Розглядаються такі чинники впливу на конструювання ідентичності, як зміна соціального та культурного капіталу, слабких та сильних соціальних зв'язків, проблема виникнення кризи ідентичності за зміни оточення та звичної структури бачення на соціальну реальність. Описується дистанційне навчання студентів під час пандемії COVID-19, її вплив на комунікацію, самовираження та міжособистісні стосунки української молоді.

Йдеться про особливості та проблеми конструювання ідентичності особистості на сімейному рівні. Через статистичні дані та дослідження, які були проведені різними державними організаціями, здійснюється аналіз змістовних зсувів ідентичності української сім'ї під впливом викликів сучасності, спричинених пандемією COVID-19. На основі відповідних емпіричних даних проводиться інтерпретація чинників, які стали причиною кризи у сімейних стосунках у період локдауну. У цьому ж питанні важливий акцент робиться на значимості феномену Мікеланджело для розвитку стосунків між романтичними партнерами у період самоізоляції. Також особлива увага приділяється проблематиці трансформації національної, культурної та етнічної ідентичності української сім'ї через масову трудову або ж освітню міграцію до Польщі.

Завершує огляд змін ідентичності української молоді розгляд проблематики релігійної ідентичності. Вона тісно пов'язана із суспільно-політичними процесами, є чинником духовного відродження та перетинається із військовим протистоянням на Сході України та викликами пандемії COVID-19. Молодь, підтримуючи європейські та планетарні цінності, цілком легко починає трансформацію власної свідомості і приймає культурні та релігійні цінності європейських країн, здійснюючи, таким чином, процес модифікації різних типів особистісної ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, конструювання ідентичності, молодь, криза ідентичності, Польща, Україна, мережа суспільних відносин, соціальний капітал, соціальне спілкування, сильні соціальні зв'язки, слабкі соціальні зв'язки, культурний капітал, мова, просторова ідентичність, інформаційне суспільство, пандемія COVID-19, дистанційне навчання, сімейні відносини, українська

сім'я, криза у сімейних стосунках, карантинні обмеження, сімейний конфлікт, самоізоляція, національна ідентичність, міграція, соціалізація, добробут, релігійна ідентичність.

The article analyzes the identity of Ukrainians studying at universities in Poland and Ukraine. The following factors of influence on the construction of identity are considered: change of social and cultural capital, weak and strong social ties, the problem of identity crisis when changing the environment and the usual structure of the vision of social reality. The distance learning of students during the COVID-19 pandemic, its impact on communication, self-expression and interpersonal relationships of Ukrainian youth is described.

Then we talk about the features and problems of constructing a personal identity at the family level. Statistics and research conducted by various government organizations analyze the significant shifts in the identity of the Ukrainian family under the influence of modern challenges caused by the COVID-19 pandemic. Based on relevant empirical data, the factors that caused the crisis in family relationships during the introduction of lockdown are interpreted. In the same question, an important emphasis is placed on the importance of the Michelangelo phenomenon for the development of relations between romantic partners in a period of self-isolation. Special attention is also paid to the transformation of the national, cultural and ethnic identity of the Ukrainian family through mass labour or educational migration to Poland.

The review of changes in the identity of Ukrainian youth concludes with a review of the issue of religious identity. It is closely connected with socio-political processes in society, is a factor of spiritual revival and intersects with the military confrontation in eastern Ukraine and the challenges of the COVID-19 pandemic. By supporting European and planetary values, young people easily begin to transform their own consciousness and accept the cultural and religious values of European countries, thus carrying out the process of modifying different types of personal identity.

Key words: identity, identity construction, youth, identity crisis, Poland, Ukraine, social relations network, social capital, social communication, strong social ties, weak social ties, cultural capital, language, spatial identity, information society, COVID-19 pandemic, distance learning, family relations, Ukrainian family, crisis in family relations, quarantine restrictions, family conflict, self-isolation, national identity, migration, socialization, welfare, religious identity.

УДК 304.444 (316.454.7)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.24.1.3>

Баханов О.Ю.

викладач кафедри соціології та філософії
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Засць О.Ю.

студентка 3-го курсу факультету соціології і права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Михайлюк М.П.

студентка 3-го курсу факультету соціології і права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Постановка проблеми. Одним із найвідповідальніших рішень у житті кожної людини є вибір ВНЗ та вступ. Роки навчання у виші є важливим етапом формування та конструювання ідентичності особистості. Під час вступу

у ВНЗ кожному доводиться підлаштовуватися до нових умов навчання. Пізнання нових норм, правил та поглядів неодмінно супроводжує студента протягом усього навчання, завдяки цьому старі стереотипи руйнуються, а нові

з'являються. Як наслідок, відбувається процес зміни раніше звичного життя, відповідно, це призводить і до конструювання ідентичності особистості.

Постановка завдання. У статті проводиться аналіз ідентичності українців, які навчаються у вишах Польщі та України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У будь-якому разі індивід намагається підлаштуватися до впливу змін зовнішнього світу, а це дає змогу якомога більшою мірою зуміти швидко подолати або ж узагалі уникнути кризи ідентичності, адже вона виникає за зміни раніше сталих уявлень про світ. І от у момент, коли попереднє бачення руйнується, а нове ще не сформувалося, особистість і стикається з кризою власної ідентичності. Це явище можна ще описати як руйнування певних рамок індивіда, які були нав'язані різними соціальними групами та суспільством у цілому. Даний етап кожна людина може проходити по-своєму залежно від історичного періоду свого життя, віку та багатьох чинників, які породжують та супроводжують кризу ідентичності. Звичайно, це несе за собою як негативні, так і позитивні наслідки. Головним є рух уперед, бо якщо зовнішні умови та чинники змінилися, а ідентичність ні, то можна говорити про гальмування розвитку індивіда як особистості [1].

Багато вступників вибирають для навчання інше місто та навіть країну. Найбільша кількість українців, які вступають за кордон, у Польщі. Вона приваблює молодь політико-географічним положенням, можливістю отримати диплом європейського зразку, доступністю цін порівняно з іншими іноземними вишами [2].

Вступаючи в інше місто чи країну, індивіду доводиться будувати нову мережу суспільних відносин. Зазвичай це свідомо чи не свідомо дія, яка є стратегією формування соціального спілкування. Вона відповідає за побудову корисливої взаємодії з учасниками певних груп. Таким чином, щоб зуміти отримувати від оточуючих основні та бажані для кожної людини речі: відчуття потрібності, самовираження, самоствердження, належності до референтної групи, формуються певні зобов'язання серед членів групи, які тепер відповідатимуть за захист один одного з боку оточення. До прикладу, це може відбуватися із сусідами в гуртожитку, у студентській групі, поза навчальним дозвіллям, із колегами по роботі. Саме такий прояв наявності соціального капіталу надаватиме людині впевненості у собі та своєму оточенні, відповідно, його відсутність діятиме прямо протилежно. А отже, конструювання соціального капіталу індивіда впливає на зміну його ідентичності [3].

Соціальний капітал будується на основі сильних та слабких соціальних зв'язків [4].

Під час переїзду в інше місто для можливості навчатися індивід постійно збільшує кількість слабких зв'язків. Це відбувається внаслідок перебування індивіда в оточенні всього нового через зміну середовища проживання. Усе нові та нові знайомства, особливо на першому курсі навчання, постійно супроводжують студента. Це проживання в гуртожитку, відвідування поза освітніх закладів дозвілля, конкурсів, конференцій, презентацій. Активне студентське життя сприяє формуванню мережі слабких соціальних зв'язків. А щодо сильних соціальних зв'язків, то можна сказати, що вони в період першого року навчання є послабленими через утрату можливості постійного підтримування безпосереднього контакту з друзями та сім'єю. Усі ці зміни впливають на формування ідентичності індивіда.

Слабкі соціальні зв'язки сприяють обміну інформацією, яка зазвичай не є доступною для близького оточення. А це один із чинників, який сприяє формуванню та конструюванню культурного капіталу студента [3]. Збільшення відповідних чинників відбувається під час знайомства індивіда з новими соціальними групами, культурними нормами та традиціями суспільства. Українцям, які навчаються у Польщі, доводиться пізнавати нову культуру. Передусім це відбувається через вивчення польської мови. А от мова, за ідеєю французького структуралізму, є важливим чинником пізнання та розуміння навколишнього світу. Мова є відбиттям соціальної реальності. Вона є джерелом породження інтерпретації слів за допомогою попередньої обізнаності та наявності певного досвіду. Крізь призму мови формується бачення про світ. Ми розуміємо речі завдяки мові. Безперечно, мова не є лише одним методом спілкування між людьми, але вона є досить важливою для кращого розуміння культурних особливостей країни.

Формування культурного капіталу є процесом менш помітним на відміну від формування соціального та економічного [3], але деякі чинники впливу можливо визначити. До прикладу, крізь призму мас-медіа ми починаємо дивитися на певне суспільство очима обміну інформацією на рівні країни. Також освітня програма будь-якої країни вносить свої корективи та впливає на культурні погляди особистостей, які навчаються. А бажання поліпшення своєї розмовної та літературної мови за допомогою читання книг, статей та журналів дає змогу більшою мірою розуміти іноземних колег. Підвищується рівень грамотності, що дає змогу відчувати себе впевненіше у колі іноземців і позитивно впливає на впевненість індивіда в собі. Отже, фактор конструювання культурного капіталу, вивчення та розуміння мови впливає на зміну ідентичності українців, які навчаються у Польщі.

Далі варто звернути увагу на просторову ідентичність. Вона базується на історії, традиції, культурному досвіді, цінностях, єдності території проживання «уявної спільноти», представником якої є індивід [5]. Під час переїзду в інше місто чи країну прослідковується зміна просторової ідентичності, наприклад від локальної до національної чи наднаціональної. Чим більше індивід пізнає нові міста, регіони, країни, тим ширшим стає його кругозір. Настає розуміння та ототожнення себе з усією світовою спільнотою. Тому можна стверджувати, що, з великою ймовірністю, в українців, які навчаються у Польщі, простежується зміна просторової ідентичності через такі чинники, як знайомство з новою для себе культурою країни та можливістю безперешкодно пересуватися по всьому Європейському Союзу.

Але в інформаційному суспільстві на формування просторової ідентичності впливають не лише спільна територія, мова, традиції, а ще й можливість пізнання світу за допомогою ресурсів Інтернету: соціальних мереж, тематичних фільмів, швидкого обміну інформацією міжнародного рівня. Зараз не потрібно їхати до іншої країни, щоб поспілкуватися з її мешканцями, а достатньо знайти їх у соціальних мережах та розпочати з ними діалог на відстані. Таке пізнання світу стало найбільш актуальним за пандемії COVID-19. Багато транспортних шляхів на певний час були заблокованими, пересування по світу стало обмеженим. Але, з іншого боку, ототожнення себе з усією світовою спільнотою посилювалося через наявність спільної та нагальної проблеми для кожного. З'явився страх за своє життя прямо зараз. Проблеми глобального масштабу були й до пандемії, наприклад екологічна проблема, але це не сприймається великою кількістю населення світу більше, ніж щось досить далеке та таке, що не матиме ніякого впливу на сучасне покоління.

Пандемія COVID-19 внесла свої корективи в життя кожного, не оминуло це й студентів. Поширення вимушеного дистанційного навчання призвело до зменшення сили слабких соціальних зв'язків та збільшення впливу сильних [4]. Через закриття університетів для особистого відвідування та закриття кордонів держави більшість іногородніх студентів змушені були повернутися додому, тому відсутність активного студентського життя призвела до неможливості швидко поновлювати слабкі соціальні зв'язки.

Через обмеження, спричинені пандемією, було зменшено рівень міжособистісного спілкування. А заборона масових заходів стала на заваді самоствердження у найрізноманітніших сферах офлайн, тому ця функція перейшла на онлайн-простір. Саме тому за допомогою Інтернету нині виконується більшість необ-

хідних для нормального суспільного життя функцій. З'явилося таке явище, як розмиття рамок між приватним та публічним простором. Прикладом може виступати дистанційне навчання, коли приватний простір удома на час онлайн-занять стає публічним. Тому пандемія COVID-19 залишила свій відбиток на формуванні та конструюванні ідентичності індивіда.

Варто зазначити, що особливості формування та трансформації ідентичності особистості залежить від багатьох чинників упродовж усього життя. Зокрема, одним із таких факторів є сімейні відносини. Від самого народження і до останніх днів кожен індивід певною мірою залучений у розвиток сімейних зв'язків, упродовж тривалості яких він набуває первинної та вторинної соціалізації, а отже, й набуття та видозміну ідентичності власної особистості.

Безліч подій у соціальному житті по-своєму впливає або ж не впливає на сімейні відносини, проте змістовні зсуви ідентичності під впливом викликів сучасності, спричинених пандемією COVID-19, у сімейному колі не можна заперечувати. У такий непростий для всього світу час практично кожна сім'я була змушена впродовж усіх локдаунів перебувати у безпосередній самоізоляції та повністю припинити функціонування слабких соціальних зв'язків у безпосередній взаємодії з ними. Нині сучасність значно вплинула на ідентичність особистості та на її становлення і трансформацію у сімейному колі, а причина тому її раптовість, новизна та подальша невизначеність, найбільшою мірою на перших етапах запровадження карантину.

Безліч українських сімейних пар зіштовхнулися з кризою у сімейних стосунках під час карантинних обмежень. Особливо суспільну увагу привертала інформація, що наче за час пандемії в Україні значно збільшилася кількість розлучень та побутових конфліктів, проте, за даними Міністерства юстиції, за період дії карантину в Україні в понад шість разів частіше одружувалися, ніж розлучалися. Так, починаючи з 12 березня до 10 жовтня зареєстрували шлюб 107 069 пар молодят. За аналогічний період кількість розірваних шлюбів становила 16 475 [6]. Що ж стосується сімейно-побутових конфліктів, постійне виникнення яких безпосередньо впливає на ідентичність особистості, то гештальт-терапевт Наталія Шпот пояснює їх збільшення під час карантину тим, що сімейні конфлікти ні з чого під час самоізоляції не з'являлися, тобто вони мали місце у відповідних сім'ях і раніше, проте завдяки соціально активній діяльності кожного з членів сім'ї виникало безліч чинників, які перебирали всю увагу на себе. Та з часу значного обмеження особистого простору латентні сімейні проблеми ставали все більш явними

через психоемоційне навантаження [7]. Тому самоізоляція не стала причиною масового виникнення сімейних конфліктів, вона стала причиною усвідомлення їх раніше прихованої наявності.

Велике значення для розвитку ідентичності особистості у сімейних відносинах відіграє зв'язок із романтичним партнером. Романтичні партнери позитивно впливають на ідентичність один одного під час карантину. У цьому разі йдеться про сутність ефекту Мікеланджело. Модель феномена Мікеланджело інтегрує концепції традиції взаємозалежності, щоб висвітлити засоби, за допомогою яких тісні партнери сприяють протидії гальмування руху один одного на шляху до ідеальних самоцілей. Як стверджує модель, виявляється, що особистісні «Я» насправді є соціально побудованою сутністю (пор. Кулі, 1902): близькі партнери «ліплять» власні «Я», формуючи навички та риси один одного, таким чином спонукаючи свого партнера до формування його ідеального «Я». Звичайно, люди іноді досягають значного прогресу у досягненні своїх цілей за допомогою самостійних, індивідуальних дій, однак близький союзник у цьому процесі безцінний [8, с. 10–11].

За час карантинних нововведень значно змінився і порядок денний української сім'ї. Проблема полягає у тому, що із самоізоляцією та постійним перебуванням усіх членів сім'ї в одному житловому просторі збільшилися й сімейні обов'язки батьків, особливо це стосується сімей із дітьми дошкільного та шкільного віку. За результатами дослідження ООН «Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з COVID-19 в Україні» карантин посилив проблему гендерних стереотипів і патріархальних соціальних норм щодо ролей жінки та чоловіка в сім'ї. Так, 63,5% респонденток відзначили збільшення часу, який вони витрачають на прибирання, 50,5% – на приготування їжі, 53,3% – на психологічну й емоційну підтримку дорослих членів сім'ї. Спостерігаються і значні розбіжності відповідей опитаних жінок і чоловіків. Так, лише 27,8% і 44,1% чоловіків відзначили збільшення витрати часу на приготування їжі та прибирання [9]. Відповідні результати свідчать про те, що через нерівномірний розподіл сімейних обов'язків українські жінки мали менше вільного часу на особисту зайнятість та хобі, оскільки більшою мірою приділяли його дітям та сімейному затишку. У цьому разі проблема розвитку особистісної ідентичності дорослих членів сім'ї спостерігається у значному зменшенні або ж навіть відсутності приватного простору і вільного часу на власні потреби та самоствердження себе як особистості.

У масовому прояві ідентичність українців у структурі сімейних відносин, та й ідентич-

ність української сім'ї у цілому, зазнає значних змін у її національній характеристиці. Високий рівень трудової міграції українців, більшою мірою у Польщу, відображається й у їхній національній самотності, адже тривале перебування особистості в іншій країні з іншою мовою, культурою та релігією для комфортності та безконфліктності здійснення соціальних зв'язків змушує її національну ідентичність трансформуватися певною мірою, тобто перебрати ті соціальні конструкції, які є необхідними для нормального функціонування особистості в суспільстві.

В інфляційному звіті Національного банку України за січень 2020 р. зазначається, що за 2019 р. кількість українських трудових мігрантів у Польщі становила майже 1 млн осіб [10, с. 19]. Проте, за даними Atlantic Council, на березень 2020 р. точну цифру українців, які проживають і працюють у Польщі, складно отримати, адже значна їх частка перебуває там нелегально, але вважають, що кількість українців у Польщі становить щонайменше 1,3 млн осіб.

Для того щоб конкурувати з Польщею, Україні потрібно не лише відповідати польським зарплатам, а й забезпечити порівняний рівень життя. Це стосується багатьох сфер суспільного життя – від освіти та охорони здоров'я до верховенства права та можливостей для бізнесу. За деякими підрахунками, Україні може знадобитися два десятиліття, щоб наздогнати Польщу в економічному плані [11]. Проблема збільшення рівня міграції українців у Польщу стосується не лише економічного фактору, поступовий її розвиток значною мірою впливає й на етнічну та релігійну, ідеологічну та політичну ідентичність. І родинні зв'язки відіграють тут вагомий роль, адже політика Польщі, що спрямована на залучення та заохочення українців віднайти своє польське коріння, таким чином, значно спростила процес бажаного переїзду до Польщі чи то на навчання, чи для працевлаштування або ж узагалі на постійне місце проживання, особливо впливає на видозміну національної ідентичності українців.

Що ж стосується релігійної ідентичності, то сьогодні вона здебільшого продовжує базуватися на процесах, що існували у нашому суспільстві з 90-х років. Духовно незріле суспільство тих часів пройшло через духовні виклики тоталітарних сект та пошуку власної релігійної ідентичності. Суспільство прийняло найкращі практики протестантських та культуруотворюючих церков [12; 15].

Сьогодні релігійна ідентичність є системоутворюючим чинником і впливає на самоідентифікацію національних та етнічних спільнот. Аспекти релігійної ідентичності сьогодні тісно пов'язані із суспільно-політичними проце-

сами та духовним відродженням суспільства. Накладає свій відбиток також пріоритет підняття власного рівня добробуту ціннісний орієнтир у більшості населення. Це стало більш характерним у зв'язку з військовим протистоянням та пандемією COVID-19 [14].

Ці проблеми своїми коріннями уходять у пострадянську ідентичність, певну маргіналізацію свідомості та невирішеність міжетнічних протиріч у радянські часи. Деякі міжетнічні конфлікти були закладені у свідомості нашого суспільства з тих часів, і зараз вони тліють або розгораються, що призводить до дисбалансу, протистоянню, руйнації єдності, підтримки та взаємодопомоги. Особливо критичною сьогодні є проблема, пов'язана з реформуванням низки православних церков, яку підтримують державні органи та низка радикальних національних організацій. Це протистояння може призвести до нових конфліктів, хоча у цілому бажання об'єднати та зшити Україну цілком правильне.

Під впливом ЗМІ та військового конфлікту, переїзду на нове місце проживання та навчання в родині на Сході і на Заході України формується певне протистояння і нерозуміння один одного. Бажання військовим шляхом, протистоянням, силою вирішити назрілі конфліктні стани призводить до ще більшого протистояння та відчуження. Навіть з'являється ненависть, що транслюється на мирне населення, що сприяє розриву зв'язків, знищенню поміркованості та руйнації справжньої релігійної ідентичності. Відбулося загострення соціокультурних проблем, а релігійна ідентичність почала посуватися у бік радикалізації та явного протистояння.

Важливим чинником є переїзд на роботу та навчання до європейських країн, що сприяє асиміляції українців, бо здебільшого ці переїзди не ведуть до компактного проживання. Молодь, підтримуючи європейські та планетарні цінності, легко починає трансформацію власної свідомості і, приймаючи культурні цінності європейських країн, орієнтуючись на європейські доходи, цілком приймає ціннісні орієнтири, що сприяє зміні регіональної, громадсько-політичної та релігійної ідентичності на релігійні та інші ідентичності європейських країн. Переїзд легше змінює ідентичності у молоді з несформованими політичними та релігійними поглядами, бо базується на економічних європейських орієнтирах [12–14].

Нові виклики, зміна формату суспільства за рахунок внутрішньої та зовнішньої міграції також впливають на молодь. Вона бажає бути високоосвіченою, морально чистою, мати престижну професію та високі фінансові статки. Низький рівень доходів вимагає від сучасних студентів поєднувати роботу та навчання, тому формування релігійної іден-

тичності здебільшого формується у батьківській родині. Але зараз, у тому числі й у зв'язку з поділенням на нові схеми поколінь, потреби самоідентифікації сучасної молоді відрізняються навіть від тих, що були 15–20 років тому. І молодь знаходиться у пошуку та під тиском ідей ЗМІ.

Висновки з проведеного дослідження. Розглянувши період здобуття освіти українцями в Польщі та Україні, можна стверджувати, що вступ та час навчання в університеті впливає на формування та конструювання ідентичності індивіда. А саме руйнування рамок, які базувалися на нормах, стереотипах, уявленнях про світ, призводить до кризи ідентичності. Цьому сприяє будівництво нової мережі суспільних відносин, яка становить соціальний капітал, наявність якого відповідає за впевненість індивіда в собі та своєму оточенні. На конструювання соціального капіталу та ідентичності впливає зміна рівноваги сильних та слабких соціальних зв'язків через вступ у виші та дистанційне навчання. Але кожен може у межах своїх можливостей та розуміння врівноважувати їх. Наступний чинник впливу на ідентичність – видозміна культурного капіталу, яка залежить від вивчення нової іноземної мови та можливості нею вільно володіти. Ще один чинник – просторова ідентичність, яка змінюється разом із розумінням, сприйняттям та баченням світу в цілому та свого місця у ньому. Цьому сприяє переїзд до іншого міста чи країни. Найактуальнішим чинником впливу є пандемія COVID-19: дистанційне навчання, яке породжує посилення сильних та послаблення слабких соціальних зв'язків та розмиття рамок між публічним та приватним простором.

Що ж стосується сучасних тенденцій змін ідентичності української сім'ї, то тут важливу роль відіграють декілька чинників. З одного боку, карантинний процес та самоізоляція впродовж року дали зрозуміти, що сімейні відносини мають великий вплив на ідентичність особистості: вони можуть або сприяти її розвитку та подальшій трансформації, або ж, навпаки, викликати відчуття кризи самоідентичності; з іншого боку, постійне збільшення рівня української міграції до Польщі зменшує національну, релігійну та й у цілому культурну ідентичність українців, сприяючи її інтеграції з польською національною ідеєю.

Сучасне протистояння, поділ на різні релігійні, суспільно-політичні, економічні табори впливають на розділення, призводять до незгуртованості суспільства. Протистояння сучасним викликам, єднання і відбудова суспільства в контексті національних пріоритетів, підтримка національної та релігійної

самоідентифікації позитивно впливатимуть на розвиток та становлення релігійної ідентичності суспільства. Пріоритет на розвиток в Україні, єднання та пошук спільних цінностей приведе нас до миру та добробуту. Стабільність у релігійній сфері приведе нас до толерантності, поміркованості та терпимості. Це буде поштовхом до соціокультурного розвитку, стабілізації загального розвитку та сталості ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ядов В.А. Социальная идентификация в кризисном обществе. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/35-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8-62-1-10-20141028%20(1).pdf.
2. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>.
3. Бурдье П. Формы капитала. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/2601>.
4. Грановеттер М. Сила слабых связей. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sila-slabyh-svyazey/viewer>.
5. Гукалова В.І. Просторова ідентичність населення в руслі нових напрямів дослідження у суспільній географії. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2015_4_24-30.pdf.
6. Оніщук О. Офіційна сторінка Міністерства юстиції України на Facebook. URL: <https://www.facebook.com/minjust.official/posts/1047764895645187>.
7. Криза самотності. Як карантин змусив нас познайомитись із собою. URL: https://lb.ua/society/2020/04/24/456005_kriza_samotnosti_yak_karantin_zmusiv.html.
8. The Michelangelo Phenomenon. Current Directions in Psychological Science. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8721.2009.01657.x>.
9. Дослідження ООН жінки в Україні: COVID-19 посилює вразливість жінок і дівчат. URL: <https://internews.ua/opportunity/covid-19-pidvishchuyezagrozi-dlya-zhinok>.
10. Інфляційний звіт – 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q1.pdf?v=4.
11. Germany and Poland compete for Ukrainian migrant workers. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/germany-and-poland-compete-for-ukrainian-migrant-workers/#:~:text=Exact%20figures%20are%20hard%20to,employment%20opportunities%20makes%20itself%20felt>.
12. Сучасні проблеми національно-культурної ідентичності: регіональний вимір. URL: <http://historic.pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%86%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf>.
13. Павленко В.М. Взаємозв'язок релігійних стереотипів, релігійної ідентичності та релігійної толерантності. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/16604-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-32864-1-10-20201229.pdf.
14. Воропаєва Т. Ідентичність українського народу в контексті соціокультурних трансформацій: теоретико-методологічні засади дослідження. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-14/voropajeva.pdf>.
15. Процюк Р. Релігійна ідентичність нації як чинник становлення громадянського суспільства. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки»*. 2004. Вип. 6. С. 122–130.
16. Wuthnow R. Christianity and Civil Society: The Contemporary Debate (Rockwell Lecture). Philadelphia : Trinity Press International, 1996. 112 p.